

การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่วิกฤตแบบบูรณาการ : คลองสำโรง

คลองสำโรง เป็นลำคลองสายหนึ่งของลุ่มน้ำฝั่งตะวันออก 4 ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นคลองที่ไหลมาจากตำบลเกาะแก้ว ผ่านตำบลเขารูปช้าง เมื่อเข้าสู่เขตเทศบาลนครสงขลาจะแยกเป็น 2 สาย คือ สายแรกไหลไปทางด้านทิศตะวันออก ออกสู่ชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย มีระยะทาง 14.4 กิโลเมตร และอีกสายกั้นระหว่างเทศบาลนครสงขลา กับเทศบาลเมืองเขารูปช้าง มีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบันของคลองสำโรงกลายเป็นแหล่งรองรับน้ำเสียจากบ้านเรือน และสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ริมคลอง ในเขตเทศบาลนครสงขลา และเทศบาลเมืองเขารูปช้าง รวมทั้งน้ำเสียจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้างทั้งหมดที่ยังไม่มีท่อรวบรวมน้ำเสีย และชุมชนในเขตเทศบาลนครสงขลาแม้ว่าจะมีระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียแล้วก็ตาม แต่พื้นที่ริมคลองสำโรงตลอดแนวริมคลองยังไม่สามารถจัดวางท่อค้ำน้ำเสียริมคลองเพื่อเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียรวม ส่งผลให้น้ำในคลองสำโรงมีความสกปรก น่าเหม็น เต็มไปด้วยขยะและวัชพืช และมีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมาก โดยมีค่าออกซิเจนละลายน้ำเป็นศูนย์ตลอดทั้งลำน้ำ สัตว์น้ำไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ คลองสำโรงจึงเป็นพื้นที่วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่คลองสำโรง ทั้งภาคราชการ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชนประกอบด้วย สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา สถานีพัฒนาที่ดินสงขลา ทพเรือภาคที่ 2 องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลนครสงขลา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา บริษัท คิงพีชเซอร์ โฮลดิ้งส์ จำกัด องค์การจัดการน้ำเสีย และเครือข่ายประชาชนรักษคลองสำโรง ซึ่งประกอบด้วยชุมชนริมคลองสำโรง จำนวน 13 ชุมชน/หมู่บ้าน ได้ดำเนินการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่วิกฤตแบบบูรณาการในลักษณะพื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation, AFP) เพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของคลองสำโรงแบบบูรณาการ โดยการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการขับเคลื่อนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรงแบบบูรณาการ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรงแบบบูรณาการ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ปี 2553 โดยมีการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์วัตถุประสงค์ วิเคราะห์ทางเลือก หรือมาตรการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์รวมทั้งแนวทางหรือรูปแบบการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ “คลองสำโรงสวย ใส ไร้ขยะ” และจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรงแบบบูรณาการ พ.ศ. 2554 – 2556 โดยได้กำหนดตัวชี้วัดในการดำเนินงาน 3 ตัวชี้วัด คือ คุณภาพน้ำคลองสำโรงดีขึ้น ปริมาณความสกปรก (BOD Loading) ลดลงร้อยละ 22 และขยะและวัชพืชในบริเวณคลองสำโรงหมดไปภายใน 1 ปี นอกจากนี้ยังได้ร่วมกันกำหนดมาตรการ/โครงการ/กิจกรรม ที่หน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์ที่กำหนด โดยระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2556 ได้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรงแบบบูรณาการ รวมทั้ง การติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. การดำเนินการด้านปัญหาคุณภาพน้ำ

1.1 รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักในปัญหาน้ำเสียคลองสำโรง โดยดำเนินการ

(1) ให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียคลองสำโรงและการจัดการน้ำเสียในครัวเรือน รวมทั้งการเก็บขยะพิษในคลองสำโรง กิจกรรมเทน้ำหมักชีวภาพและอีเอ็มบอล และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

(2) ติดป้ายรณรงค์ ประชาสัมพันธ์สองฝั่งคลอง เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำในคลองสำโรง

(3) รณรงค์ให้ความรู้ชุมชน สถานประกอบการในการจัดการน้ำเสียอย่างง่าย เช่น ตะแกรงดักเศษอาหาร ขยะ บ่อดักไขมัน บ่อเกรอะ บ่อซึม โดยการขยายผลการนำเทคโนโลยีการควบคุมมลพิษที่ใช้การได้ดีที่สุดไปประยุกต์ในพื้นที่

(4) ตรวจสอบนำให้อุตสาหกรรมชุมชนปฏิบัติตามเทศบัญญัติของเทศบาล

1.2 กำหนดเขตอุตสาหกรรม โดยการควบคุมการขออนุญาตประกอบกิจการอุตสาหกรรมชุมชนให้อยู่ในเขตผังเมืองรวม

1.3 ลดปริมาณและความสกปรกของน้ำเสียจากชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน และโรงงานอุตสาหกรรม ก่อนไหลลงสู่คลองสำโรง โดยดำเนินการ

(1) ส่งเสริมให้โรงงานอุตสาหกรรมนำหลักเทคโนโลยีสะอาด (CT) และหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมมาใช้ในโรงงาน

(2) เพิ่มปริมาณน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วมาใช้ใหม่ เพื่อลดปริมาณน้ำเสียที่ปล่อยออก

(3) สำรวจออกแบบระบบรวบรวมน้ำเสียเพิ่มเติมในเขตเทศบาลนครสงขลา

(4) ชี้แจงการขยายผลการนำเทคโนโลยีการควบคุมมลพิษที่ดีที่สุดไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่แก่สถานประกอบการในพื้นที่ พร้อมทั้งสำรวจและให้ข้อเสนอแนะแก่อุตสาหกรรมริมคลองสำโรง

1.4 ฟื้นฟูคุณภาพน้ำคลองสำโรง โดยการเทน้ำหมักชีวภาพ (EM) ลงสู่คลองสำโรงเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำ และสนับสนุนน้ำหมักชีวภาพเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำในคลองสำโรง

1.5 การบริหารจัดการ โดยการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ และติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำคลองสำโรงตลอดสาย จำนวน 6 สถานี ปีละ 4 ครั้ง

2. การดำเนินการด้านปัญหาขยะมูลฝอย

2.1 กิจกรรมเก็บขยะมูลฝอยและวัชพืช โดยดำเนินการจ้างเหมาเอกชนเก็บขนผักตบชวา และสิ่งกีดขวางทางน้ำ จัดกิจกรรมพัฒนาคลองสำโรง จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ และกิจกรรมขยะแลกไข่

2.2 กิจกรรมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์เชิงรุก และให้ความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอย โดยดำเนินการจัดทำป้ายรณรงค์สร้างจิตอาสาความสะอาดคลองสำโรง จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยแก่เครือข่ายเยาวชนและชุมชน และก่อตั้งราษฎรอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเฝ้าระวังและดูแลรักษาคลองสำโรง

จากผลการดำเนินงานแบบบูรณาการในระยะที่ผ่านมา ด้วยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม/มาตรการที่กำหนดในแผนปฏิบัติการฯ ส่งผลให้คุณภาพน้ำในคลองสำโรงดีขึ้นกว่าเดิม โดยพบว่ามีความออกซิเจนละลายน้ำเพิ่มขึ้น ปริมาณความสกปรกที่ระบายลงสู่คลองสำโรงลดลง รวมทั้งขยะและวัชพืชลดลงเหลือน้อยมาก อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำในคลองสำโรง ไม่สามารถ

ดำเนินการภายในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากปัญหาคุณภาพน้ำเกิดจากหลายสาเหตุ รวมทั้งมีการระดมมานา จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับปัญหาของพื้นที่ เพื่อเป้าหมาย การฟื้นฟูคลองสำโรง ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินงานในลักษณะ พื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม ยังสามารถใช้เป็น แนวทางการดำเนินการในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำวิกฤตอื่นๆ ได้

